

ознаками, зокрема – предметністю. Оволодіння предметним змістом діяльності здійснюється шляхом взаємодії людей, які її виконують.

Не всі види діяльності володіють рівними можливостями формування у педагогів “суб’єктивно-суб’єктивних” стосунків.

Основним видом діяльності педагогів на курсах підвищення кваліфікації є навчання. При цьому велика увага зосереджена на формуванні вчителя як суб’єкта навчальної діяльності, але при цьому менше уваги приділяється формуванню особистісних якостей вчителів.

Останнім часом на курсах підвищення кваліфікації педагогічних кадрів застосовується інша модель перепідготовки вчителів, коли вони разом з викладачами засвоюють прийоми навчання і спілкування. Це вимагає створення такого типу навчальної взаємодії і співпраці під час підвищення кваліфікації вчителів, при якому забезпечується творча продуктивність діяльності і пов’язане з нею розширення кола мотивів, формування педагога як особистості.

Організуючи навчання на курсах підвищення кваліфікації педагогів, не можливо не враховувати необхідність формування ставлення до цих людей, з якими спілкуєшся у процесі цієї діяльності, інакше можна дійти до формалізму під час курсової перепідготовки учительських кадрів.

Учителі, які пройшли курсову перепідготовку, відрізняються від своїх колег високим інтелектуальним рівнем, розкутістю, вимогливістю, їм притаманний педагогічний альтруїзм.

Література

1. Цимбалюк І.М. Підвищення професійної кваліфікації: психологія педагогічної праці. – Науково-методичний посібник для підготовки і підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.–К.:ТОВ “Видавничий дім “Професіонал””, 2004. – 150с.

Е.Є.Мойсеєнко

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ “ЖИТТЄВИЙ ДОСВІД” ТА ЙОГО ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

В статье обосновывается необходимость гармонизации знаний и жизненного опыта детей дошкольного возраста как условия развития личности ребенка. На основе анализа научной литературы раскрывается сущность понятий “жизненный опыт” и его основные характеристики.

The author in the article proves the necessity to harmonize knowledge and experience of preschool children as the conditions of child's

individuality development. On the basis of scientific literature the essence of such phenomena as "experience", "acquired experience", "well-turned experience" and its main characteristics are revealed.

Постановка проблеми. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті, Базовий компонент дошкільної освіти та Закон України "Про дошкільну освіту" визначили пріоритет особистісної орієнтації в освіті, підхід до дошкільника як особистості, суб'єкта життєдіяльності, частки природи, культури і соціуму. Вихідною умовою оновлення системи дошкільної освіти є організація педагогічного процесу, в основі якого лежить ідея розвитку дитини, а центром підрахунку оновленні змісту, форм і методів виховання й навчання дитини – вчення про цінність і сенс її буття.

Гуманістична орієнтація педагогічного процесу, спрямованого на розвиток дитини, не обмежується простим урахуванням індивідуальних особливостей вихованців. Вона насамперед полягає в забезпеченні послідовного ставлення до дитини як свідомої та відповідальної особистості, яка має право на власний вибір, самостійну постановку мети, використання незвичайних засобів її досягнення, прояви нестандартності у здійснюваних діях, учинках, поведінці, вироблення індивідуального стилю діяльності і життя.

Аналіз дошкільної практики та результатів спеціальних досліджень свідчить, що дошкільна освіта не забезпечує системного впливу на особистість дитини з метою подолання надмірного прагматизму стосовно середовища, яке штучно створюють дорослі і яке вважається розвивальним лише тому, що воно сучасно технічно обладнане та насичене різними інтелектуальними забавами. Дошкільна освіта потребує ефективних навчально-виховних технологій, спрямованих на гармонійне поєднання знань та власної активності дитини, що зумовлює процеси саморозвитку, та дій дорослих, які активізують цей процес. У такому розумінні освіта виступає загальною формою не тільки розвитку, а й саморозвитку дитини (В.Т.Кудрявцев, М.М.Подьяков), сутність та значення якого полягає не у прискоренні розвитку, а у його збагаченні з максимальним використанням усіх можливостей цього етапу життя, а також діяльнісне освоєння суспільно-історичного досвіду людства.

Аналіз досліджень і публікацій. Гуманістичні підходи до організації взаємодії вихователя з вихованцями висвітлені в працях Ж.Ж.Руссо, Я.А.Коменського, Ф.А.Дістервега, Й.-Г.Песталоцці, К.Д.Ушинського, С.Ф.Русової, В.О.Сухомлинського та ін.). Суспільний стан розробки проблеми розширив і поглибив

методологічне підґрунтя її вирішення в практиці. Онтогенетичний аспект розвитку особистості дитини розглядав (Л.С.Виготський, Л.А.Венгер, О.В.Запорожець, Г.С.Костюк, М.М.Подьяков, В.О.Сухомлинський). Значний внесок у визначення сутності особистісно орієнтованого навчання внесли Є.В.Бондаревська, Л.В.Кондрашова, В.В.Серіков, І.С.Якиманська.

Останнім часом велике значення приділяється побудові навчально-виховного процесу на основі життєвого досвіду дитини (А.С.Белкін, Л.В.Кондрашова, Н.Г.Свиніна, І.С.Якиманська).

Педагогічна практика свідчить, що в умовах інформаційно орієнтованого суспільства, коли однією з важливих цінностей є інформація, організувати виховний процес слід з позиції самої дитини, її життєвого досвіду.

Думка про те, що життєвий досвід необхідно використовувати в процесі навчання і виховання дитини не нова. Ще у 20-і роки вона була предметом уваги В.М.Шульгіна, Т.С.Шацького, П.Д.Юркевича та інших педагогів. Вона не викликає сумніву і зараз у представників різних педагогічних напрямків. У технологіях розвивального навчання життєвий досвід виступає джерелом змістовних абстракцій, засобом побудови та засвоєння “психологічного знаряддя” (Л.С.Виготський) – мислення, уяви, пам’яті. Такий підхід активізує пізнавальну діяльність людини, сприяє її інтелектуальному розвитку.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі вивчення філософської, психолого-педагогічної літератури проаналізувати різні підходи до сутності поняття “життєвий досвід” та його основних характеристик.

Як відомо, людина має свій власний досвід, якого не має у тварин, – це досвід суспільно-історичний, який визначає в певній мірі розвиток дитини. Головну роль у розвитку дитини відіграє суспільний досвід, зафіксований у формі предметів, знакових систем. Кожне покоління людей висловлює свій досвід, знання, вміння в результатах своєї діяльності. До них належать як предмети матеріальної культури, так і надбання духовної культури. Оволодіваючи світом культури людства, діти поступово засвоюють суспільний досвід, ті знання, вміння, психічні якості, які характерні людині. Зрозуміло, що дитина неспроможна засвоїти досягнення культури людства самотійно. Вона робить це при постійній допомозі та керівництві з боку дорослих у процесі виховання й навчання. Умовами засвоєння соціального досвіду є активна діяльність дитини, її спілкування з дорослими.

Звернемося до розгляду понять досвід, життєвий досвід людини у науковій та додатковій літературі. Так, у філософському словнику досвід тлумачиться як “сукупність знань, набутих у процесі безпосередньої практичної діяльності. Він передре всіякій теоретичній діяльності, є її висхідним етапом. При цьому досвід безпосередньо виростає з практики, зберігаючи з нею зв’язок, тобто відбувається своєрідне “злиття” об’єкта з пізнаючим суб’єктом” [9, с. 260]. Досвід людини являє собою сукупність чуттєвих сприйнять, що набувається в процесі взаємодії людини з зовнішньою природою і становить джерело і основу всіх наших знань про матеріальний світ [6, с. 824].

Досвід, як філософська категорія, фіксує цілісність і універсальність людської діяльності як єдності знань, навичок, почуттів та волі. Він характеризує механізм соціальної історичної культурної спадщини [5, с. 492].

Досвід – це відображення у свідомості людей законів об’єктивного світу та суспільної практики, що отримано в результаті їх активного практичного пізнання [7, с. 456].

Життєвий досвід дитини поступово складається у процесі взаємодії з батьками, дорослими, дітьми, в результаті входження дитини до освітнього простору. Життєвий досвід дитини – це не тільки умова і засіб її освіти, та й механізм розвитку і саморозвитку індивідуальності. Особистість більш усього проявляє себе у досвіді, який містить у собі події, їх сприйняття, відчуття та ін., все те, що відбувається з людиною в певний момент і доступно свідомості. Педагог повинен розуміти в палітрі досвіду дитини ті проблеми, які важливі для його розвитку, але ще не усвідомлені як особистісно значущі. Як наголошував Ш.А.Амонашвілі, турбота педагога полягає в тому, щоб допомогти дітям збагатитися життєвим досвідом дитинства: чим багатогранніше у дитини життєвий досвід, тим успішніше можна вплисти в нього досвід людства [1, с. 11]. З точки зору педагога, дитина не стає суб’єктом виховання та навчання, вона є ним з самого початку як носій суб’єктного досвіду, який накопичується за допомогою дорослих та самостійно.

У дослідженнях А.С.Белкіна визначено сутність понять “життєвий досвід”, “досвід життя”, “вітагенний досвід”. Життєвий досвід – це інформація, яка відкладена у резервах довготривалої пам’яті та знаходиться у стані постійної готовності до актуалізації в адекватних ситуаціях. Це сплав думок, почуттів, дій, які прожито людиною та мають для неї певну цінність [2, с. 133]. Якщо людина не

пережила події, то вона може відкладатися у його пам'яті як випадкова інформація про подію. У такому разі, вважає А.С.Белкін, мова йде про не про життєвий досвід, а про досвід життя, тобто інформацію, яку отримано з різних джерел дійсності. Саме на такому рівні відбувається процес виховання і навчання більшості освітніх технологій.

Вітагенний досвід – це особистісно значуща, найбільш частіше актуалізована частина життєвого досвіду людини. Це досвід саморозвитку особистості, який знаходиться у постійній динаміці та постійному збагаченні. Він може бути базою для переосмислення життя, пошуку та відкриття нових її сторін та проявів. Цей досвід визначає спосіб дій, переживання події та створює те смислове поле, в якому тільки можуть співпрацювати дорослий і дитина. Таким чином відбувається обмін досвідом, становлення особистості дитини, розвиток її характерологічних якостей, у якому педагогічна взаємодія набуває ціннісного характеру [2].

Розкриваючи сутність вітагенного навчання, А.С.Белкін вказує, що воно ґрунтується на актуалізації життєвого досвіду особистості, її інтелектуально-психологічного потенціалу в освітніх цілях. Звертаючись до життєвого досвіду дитини, педагог спонукає її осмислювати нові знання, використовувати узагальнені способи дій.

У дослідженнях В.О.Кривенко вітагенне навчання розглядається як “сумісна цілеспрямована діяльність педагога і дитини з організації взаємозбагачуючого діалогу, в основі якого знаходиться процес актуалізації вітагенного досвіду індивіда (його особистісно значущого життєвого досвіду, який визначає світогляд на певному етапі онтогенезу) і колективного вітагенного досвіду” [4]. На думку В.О.Кривенка, вітагенне навчання спрямоване не тільки на актуалізацію досвіду, а й на вітагенні потенції особистості, які зможуть розкриватися у життєвих ситуаціях. Вітагенне навчання передбачає використання життєвого досвіду дитини на основі якого необхідно навчати дітей способам розв'язання життєвих ситуацій.

Вітагенний досвід є необхідною передумовою людського пізнання. Теоретичні форми знання можуть розширювати, збагачувати, систематизувати цей досвід, але замінити його не зможуть.

Основою вітагенного досвіду є вітагенна інформація, тобто сукупність знань, почуттів, вчинків, які відображають світогляд особистості на певних стадіях її розвитку.

Вітагенна інформованість, як зазначає В.О.Кривенко, це сукупна вітагенна інформація індивіда, що відображає рівень його освідомлення в різних галузях знань. Рівень вітагенної інформованості

дітей дошкільного віку залежить від їх соціокультурного оточення, освітнього рівня сім'ї.

Вітагенний досвід складається з досвіду дій, з досвіду почуттів, досвіду розумових операцій, інтенсивність яких залежить від рівня розвитку пізнавального інтересу дитини. Характер вітагенної інформації визначає її ставлення до різних предметів, явищ, тобто вітагенна інформованість залежить від суб'єктивного ставлення дитини до предмета.

Як зазначають А.С.Белкін та Н.К.Жукова, вітагенний досвід формується в результаті переходу вітагенної інформації через три стадії: первинного сприйняття, оцінювально-фільтруючу і настанову. На першій стадії відбувається первинне нерозщеплене, недиференційоване сприйняття вітагенної інформації. На другій стадії особистість визначає значущість отриманої інформації спочатку з гностичних позицій, а потім з позиції особистісної значущості. На думку Н.Г.Свиніної, в основі пропускнуї можливості і принципу фільтрації є особистісна значущість отриманої інформації. Саме вітагенний досвід являє собою спосіб існування і форму проявлення "самості" людини [8, с. 30]. На третій, настановчій стадії, особистість усвідомлено або не усвідомлено робить установку на запам'ятовування інформації з приблизним терміном зберігання, яка визначається її значущістю, життєвою практичною спрямованістю.

Як зазначає Л.В.Кондрашова, цим стадіям відповідають три рівні засвоєння інформації. Перший рівень – операційний. Сутність якого полягає в тому, що інформація, яка запам'ятовується, має найменше значення для самореалізації особистості. Другий рівень засвоєння інформації функціональний. Він передбачає установку на довгочасне зберігання інформації, яка використовується у ситуаціях вибору. Третій рівень базовий. На цьому рівні формується установка на довготривале запам'ятовування, а інформація має найбільше значення для самореалізації особистості [3, с. 25].

Життєвий досвід окремої дитини набуває освітньої цінності тільки у співставленні з життєвим досвідом інших дітей. У процесі обміну досвідом окремої особистості і колективу дитина отримує можливості усвідомити джерело власних досягнень або невдач. Як зазначає Л.В.Кондрашова, помилки педагогів можна пояснити тим, що під час постановки та розв'язання педагогічних задач не враховується, а іноді ігнорується особистісний досвід дитини. У свою чергу, дитина моделює відповідні дії, не сприймає впливу педагога, оскільки не може спиратися на власний досвід, прожитий нею [3, с.24].

Висновки. Виходячи з вищезазначеного, можна говорити, що в навчально-виховному процесі необхідно актуалізувати життєвий досвід дитини та сприяти його накопиченню, збагаченню, розширенню. Кожен педагог повинен використовувати прийоми, форми та засоби, які дозволяють проаналізувати життєвий (вітагенний) досвід дитини та відповідно до нього будувати свою педагогічну стратегію.

Література

1. Амонашвили Ш.А. Как живете, дети? – М., 1986. – 146с.
2. Белкин А.С. Основы возрастной педагогики. – М.:Академия, 2000. – 192с.
3. Кондрашова Л.В.Превентивная педагогика: Учеб. пособие. – К.: Вища школа, 2005. – 231с.
4. Кривенко В.А. Экологическое образование школьников на основе их вита генного (жизненного) опыта // Международный научный педагогический Интернет – журнал с библиотекой-депозитарем “Образование: исследовано в мир”. – 2003.
5. Новейший философский словарь / Сост. А.А.Грицианов. – Мн., 1998. – 896с.
6. Новий тлумачний словник української мови. У 4т. Т.1. А-Є. / Укладач В.В.Яременко, О.М.Сліпущко. – К.:Аконіт, 1998. – 910с.
7. Ожегов С.И.Словарь русского языка:70000 слов / Под ред. Н.Ю.Шведовой. – 21-е изд., перераб. и доп. – М.: Рус. яз., 1989. – 924с.
8. Свинина Н.Г. Жизненный опыт учащихся в контексте личностного ориентированного образования // Педагогика. – №7. – 2001. – С.27 – 31.
9. Філософський словник соціальних термінів. Видання третє, доповнене. – Х.: Р.И.Ф., 2005. – 672с.
10. Якиманская И.С. Разработка технологий личностно ориентированного обучения // Вопросы психологии. – 1995. – №2.

Р.М.Мойсеєнко

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ЯК ОСНОВИ ЙОГО ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

В статтє обобщены результаты исследования по проблеме формирования профессионально-педагогической направленности как основы педагогической культуры учителя.